

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

**DINCOLO DE OCEAN. EPAMINONDA LUCACIU ȘI ROLUL
SĂU ÎN ORGANIZAREA PRIMELOR PAROHII GRECO-
CATOLICE ROMÂNEȘTI DIN STATELE UNITE ALE
AMERICII**

**Across the Ocean. Epaminonda Lucaciu's Role in Organizing the
First Romanian Greek-Catholic Parishes in United States of
America**

Georgel Marius Nistor
Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Abstract: *Epaminonda Lucaciu was the first greek-catholic missionary priest sent in the United States of America. He is considered the promoter of the establishment of the first Greek Catholic parish in North America. In the autumn of 1905 he founded the greek-catholic church in Cleveland, Ohio. In the coming years, Epaminonda Lucaciu also founded parishes in the towns of Aurora, Tranton, Roebeling and Dayton. Lucaciu was actively involved in the cultural life of romanians. He published the first romanian newspaper: „Românul din America” (December 28, 1905), „Catholicul American” and „Românul din New York”. The priest took the initiative to open an emigration house in New York. The emigration house „Aurora” was intended to romanians who wanted to immigrate in the United States. In 1921, he ended his missionary work and returned home. On October 11, 1921, he became priest in village Șișești. Epaminonda Lucaciu died on July 29, 1960 and was buried with his parents in the church crypt in Șișești.*

Keywords: Epaminonda Lucaciu, the Romanian Greek-Catholic Church, Unites States of America, organization, newspaper.

Epaminonda Lucaciu s-a născut la data de 25 februarie 1877 în Eriu Sâncrai, comitatul Szolnok (azi localitate aflată în județul Satu Mare). Era al doilea copil rezultat în urma căsătoriei dintre preotul dr. Vasile Lucaciu cu soția sa Paulina Șerbac, fiica preotului Ioan Șerbac din satul Potău (localitate aflată azi în componența și administrația comunei Medieșu Aurit, județul Satu Mare).¹

În ceea ce privește educația și formarea sa intelectuală, Epaminonda Lucaciu a început studiile primare la Satu Mare, pe care le-a continuat ulterior la Năsăud. Aidoma tatălui său, Vasile Lucaciu, și beneficiind de ajutorul acordat din partea cardinalului Ledochowshi, Epaminonda a urmat, începând din 1888, studiile teologice la Colegiul de Propaganda Fide din Roma, unde își ia bacalaureatul și licența în teologie

¹ Viorel Câmpian, *Oameni și locuri din Sătmar*, volum I, Satu Mare, Editura Citadela, 2010, p. 87.

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

și filosofie.² Un an mai târziu, a obținut titlul de doctor în teologie și filosofie la același Colegiu de Propaganda Fide. Astfel, a fost hirotonit ca preot la Roma, Italia.³

Fondatorul „Colegiului Grecesc Sfântul Athanasius” (Propaganda Fide) din Roma, a fost papa Pius al XI-lea. Această instituție se adresa elevilor români care trebuiau să învețe teologia și filosofia în Colegiul de Propaganda Fide.⁴ Tabelul de mai jos, ilustrează datele extrase dintr-un protocol al Colegiului de Propaganda Fide, care cuprindea numele și prenumele elevului, dieceza de care aparține, precum și ziua, luna și anul jurământului pe care trebuia să îl depună fiecare elev, la aproximativ un an de la intrarea sa în Colegiu de Propaganda Fide.⁵

Nr. crt.	Prenumele și numele elevului	Dieceza	Data depunerii jurământului
1.	Ioan Szabo	Oradea Mare	29. VI. 1857
2.	Victor Mihalyi	Gherla	29. VI. 1859
3.	Augustin Luran	Oradea Mare	29. VI. 1863
4.	Vasile Lucaciu	Gherla	1. XI. 1869
5.	Ioan Ciceronescu	Oradea Mare	1. XI. 1869
6.	Iuliu Dragoșiu	Gherla	1. XI. 1870
7.	Ioan Ardeiean	Oradea Mare	1. XI. 1870
8.	Augustin Bunea	Blaj	2. V. 1879
9.	Demetriu Radu	Blaj	14. V. 1882
10.	Iuliu Rațiu	Lugoș	8. V. 1884
11.	Vasile Hossu	Blaj	5. V. 1885
12.	Ioan Sâmpălean	Blaj	23. I. 1887
13.	Corneliu Bulcu	Oradea Mare	23. I. 1887
14.	Octavian Domide	Gherla	23. I. 1887
15.	Leontin Pallady	Oradea Mare	27. V. 1888
16.	Ioan Kerezi	Oradea Mare	27. V. 1888
17.	Liciniu Pop	Blaj	27. V. 1888
18.	Iacob Radu	București	27. V. 1888
19.	Iulian Luca	Lugoș	27. V. 1888
20.	Dănilă Fireza	Lugoș	16. XII. 1889
21.	Vasile Suci	Blaj	3. VI. 1893
22.	Epaminonda Lucaciu	Gherla	3. VI. 1894
23.	Paul Luran	Oradea Mare	3. VI. 1894
24.	Victor Bojor	Gherla	3. VI. 1894
25.	Aron Lușă	Lugoș	6. XII. 1896

² *Ibidem*.

³ *Tribuna Poporului*, Arad, an III, număr 3, 29 iunie 1899, p. 3.

⁴ *Curierul Creștin*, Gherla, an IX, număr 5, 1 martie 1929, p. 40.

⁵ *Ibidem*.

În perioada 1857-1896 au fost trimiși cu scopul de a studia teologia și filosofia la Colegiul de Propaganda Fide din Roma un număr de 25 de elevi români din diferite dieceze (Oradea Mare, Gherla, Lugoj, Blaj și București). Din dieceza Orășii Mari au depus jurământul 9 elevi, 6 elevi aparținând diecezei de Gherla, alți 6 elevi au aparținut diecezei de Blaj, 4 elevi aparținând diecezei de Lugoj și un singur student din București a depus jurământul la Colegiul de Propaganda Fide între anii 1857 și 1896. Printre ei s-a numărat și Epaminonda Lucaciu.

La întoarcerea acasă de la Roma, Lucaciu a fost repartizat ca preot greco-catolic în comuna Cenadul-Sârbesc (județul Timiș), începând cu data de 2/15 iulie 1901.⁶ Păstorirea la Cenad avea să fie de scurtă durată, întrucât în 1905 a fost trimis drept preot misionar în Statele Unite ale Americii, în vederea organizării primelor parohii românești greco-catolice.

Este unanim cunoscut faptul că la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, America a înregistrat un număr crescând de imigranți proveniți din Europa. Printre ei s-au numărat și un număr consistent de români proveniți din Transilvania.

Lăsarea în urmă a locurilor natale și implicit a familiilor a făcut în așa fel încât, tristețea și frica puneau stăpânire pe sufletul fiecărui emigrant, indiferent de confesiune sau naționalitate. Pornind cu „*inima în dinți*” și mintea bulversată spre meleaguri cu totul necunoscute, majoritatea emigranților aveau un scop precis, și anume șansa de a-și crea o viață și un trai mai bun decât cel din zona de origine. O parte din românii plecați din Transilvania erau de confesiune unită sau greco-catolică. După găsirea unui adăpost și loc de muncă în diferite regiuni din America de Nord, românii greco-catolici au simțit lipsa unui duhovnic care să le aline suferința și să îi întărească din punct de vedere spiritual. Astfel, aceștia trimit acasă nenumărate scrisori în care descriu viața pe care o duc peste ocean, printre care cereau și trimiterea de preoți greco-catolici pentru a-i organiza din punct de vedere confesional.

Forurile ecleziastice au considerat că în vederea organizării parohiilor greco-catolice românești din Statele Unite ale Americii era nevoie, de trimiterea celor mai serioși și bine pregătiți preoți. Pregătirea lor pentru misiunea americană consta în îndeplinirea anumitor condiții bine stabilite de Congregația de Propaganda Fide. Congregația s-a dovedit a fi un factor decizional în ceea ce privește trimiterea de preoți misionari în America. Această instituție, Congregația de Propaganda Fide

⁶ *Tribuna Poporului*, Arad, an V, număr 126, 7/20 iulie 1901, p. 2.

a trimis atunci Mitropoliei Române Unite de la Blaj, o serie de informații în limba italiană care însumau condițiile pe care viitori preoți misionari trebuiau să le îndeplinească. Prin urmare, trimiterea primilor preoți misionari pentru parohiile românești greco-catolice din Statele Unite ale Americii au fost pe baza colaborării dintre ierarhia greco-catolică din Transilvania și Congregația de Propaganda Fide din Roma, forul pontifical de care depindea acordarea dreptului preoților de a aplica pentru misiunea americană.

Instrucțiunile date la data de 12 iunie 1894 pentru episcopii orientali în cazul trimerii de preoți în Statele Unite ale Americii, trebuiau urmate cu rigurozitate. Potrivit acestora, preoții trebuiau să fie celibi sau văduvi; să declare înainte de plecarea lor în America care este locația de destinație pentru a primi o locuință permanentă; mărturia superiorilor ierarhici ștampilată de către reprezentantul pontifical și era interzisă săvârșirea oricărui act de cerșetorie.⁷

Cu prilejul ședinței consistoriale ținută în data de 26 octombrie 1905, episcopul Lugojului, Vasile Hossu expedia o scrisoare adresată mitropolitului greco-catolic de Alba-Iulia și Făgăraș, Victor Mihalyi de Apșa. Prin intermediul acesteia, i s-a făcut cunoscut faptul că episcopul de Cleveland, Ignatiu Frideric Horstmann, și-a declarat printr-o scrisoare expediată din America în 30 septembrie, disponibilitatea de a asigura susținerea unui preot român unit pentru credincioșii români emigrați în Cleveland, statul Ohio și „*urgită trimiterea preotului, spre a se evita așezarea acolo a unui preot neunit, prin ce sar periclita parohiei noastre*”.⁸ Inițial, pentru scopul prezentat de către episcopul Ignatiu Horstmann este desemnat să pornească spre America preotul Aron Lupșa, provenit din eparhia de Lugoj, dar acesta a fost denumit între timp preot curator sau „*Curat Castrens la Serajevo*”. Astfel, ajunge să fie desemnat pentru plecarea în America preotul Epaminonda Lucaciu. Însă, pentru a ajunge în America, a trebuit să obțină mai întâi de la Budapesta pașaportul necesar călătoriei și să achite biletul de călătorie în valoare de 800 de coroane.⁹

În preajma plecării în Statele Unite ale Americii, preotul Epaminonda Lucaciu s-a prezentat la Blaj, la mitropolitul Victor Mihaly, iar pe lângă binecuvântarea arhierescă a primit toate cărțile sfinte care aveau să îi fie de mare folos misiunii sale în America. În ziua de marți, 7 noiembrie, preotul Lucaciu a pornit din portul Bremen (Germania) cu

⁷ Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale, *Fond Mitropolia Română Unită-Blaj*, dosar 5973/1934, f. 10 (în continuare S. J. A. N.).

⁸ *Ibidem*, f. 2.

⁹ *Ibidem*, f. 1.

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

vaporul „Kronprinz Wilhelm” având destinația New-York, pentru a se stabili pentru o perioadă nedeterminată în orașul Cleveland, Ohio.¹⁰

În temeiul datelor găsite pe platforma „*The Statue of Liberty-Ellis Island*”, am reușit să extrag câteva date importante despre preotul Epaminonda Lucaciu. Aceste date sunt extrase de pe listele cu numele pasagerilor care au călătorit spre America (nume, prenume, naționalitate, data sosirii la destinație, vârsta pasagerului, statut matrimonial, numele vaporului, ect.).¹¹

First Name	Epaminardos
Last Name	Lu Kaes
Nationality	Hungary, Magyar
Last Place of Residence	Laczfaln
Date of Arrival	November 15th, 1905
Age at Arrival	28y
Gender	Male
Marial Status	Single
Ship of Travel	Kronprinz Wilhelm
Port of Departure	Bremen
Manifest Line Number	0019

Epaminonda Lucaciu a fost primul preot misionar greco-catolic din Transilvania trimis în America de Nord și totodată promotorul organizării și înființării primelor parohii românești greco-catolice din Statele Unite ale Americii. În toamna anului 1905, preotul Epaminonda Lucaciu a ajuns în Cleveland, statul Ohio. A inaugurat în data de 9 noiembrie 1905 prima parohie românească din America, parohia „Sfânta Elena” din Cleveland, iar la 1 septembrie 1906 a ținut prima Liturghie de acolo. După doi ani, în anul 1907, Epaminonda Lucaciu a părăsit orașul Cleveland, cu scopul de a fonda și alte parohii în statul Ohio și în alte state învecinate.¹² *„Biserica românească era idealul românilor credincioși. Iată azi să începe zidirea. Merite neșterse, merite vecinice au acești credincioși înaintea lui Dumnezeu, înaintea omenirii creștine. Darul Ceresc nu va rămânea. Acolo unde îndoita lipsă avem cu toți Românii de ajutor, de sprijin ceresc, acolo, unde viața noastră în tot momentul este amenințată, acolo, unde suntem espuși la toate răutățile, eventualitățile, acolo unde nemărginita putere dumnezească trebuie să o cerem*

¹⁰ *Revașul*, Cluj, an III, număr 45-46, 18 noiembrie 1905, p. 185.

¹¹ www.libertyellisfoundation.org, accesat la data 3.III.2016, ora 18:11.

¹² Dan Fornade, *Românii din America-500 personalități din SUA și Canada*, ediția a II-a, București, Redacția publicațiilor pentru Sănătate, 2004, p. 250.

încontinuu, în locul cel mai potrivit, vedem întrupat idealul românilor vedem edificându-să o casă Atotputernicului. Doamne! Doamne! Dumnezeule Ceresc! Dă putere, dă sprijinul Tău, poporului Tău fidel credincios! Doamne ajută poporului Tău purtat în lume, când Ție să închină. Casă, biserică Îți ridică, unde să se roage, dreptății eterne, îndreaptă neamul Tău la calea adevărată a credinței. Înălțătoarea faptă a credincioșilor Tăi în veci va fi pomenită, în veci va fi în mintea urmașilor noștri”¹³

Biserica românească greco-catolică din Cleveland, statul Ohio, cu hramul „Sfânta Elena” este prima parohie românească de pe teritoriul Statelor Unite ale Americii înființată cu mari dificultăți de către preotul Epaminonda Lucaciu: *„Cu multe greutăți și jertfe am zidit această biserică, corespunzătoare timpului modern și mărimii orașului. Pe lângă aceasta ne-am nișuit de am edificat o casă parochială neeseptionabilă. Fiind poporul român greco-catolic din Cleveland, un popor tânăr în America și neavând la îndemână cheltuelile zidirei; am recurs la inimile generoase ale românilor, nu numei de aici ci și din patria noastră”¹⁴*

Vasta corespondență trimisă din America ne anunță prin rândurile ei că, preotul Epaminonda Lucaciu, *„Cu ajutorul celui de sus am ajuns să pot celebra în America primele Paști!”* (a se vedea anexa 1).¹⁵ Pentru adunarea fondurilor și întreținerii parohiei s-a apelat la diferite colecte, organizări de petreceri și reprezentații teatrale. Administrarea veniturilor a fost încredințată secretarului Iacob Moldovan, care a fost unul dintre cei mai vrednici ai bisericii.¹⁶ *„Biserica ascultă strigătul copiilor săi, chiar și când îi desparte mii de lege de uscat ori mare. Românii gr.-cat. din Cleveland, urcându-să la 2000 de suflete, aveau lipsă de biserică lor proprie, de serviciu divin în limba lor, și de un preot, care să le poată predica tot în limba lor. Am venit să organizez și înființez această biserică, care va fi cea dintâi de soiul ei, care e de a se funda în Statele Unite. Din puținul ce am observat despre Americani [...] notele lor caracteristice, principale, sunt activitate intensă și afabilitate. Îmi venia curios de a mă afla după atâta ani trăiți în țările latine păcinoase, în vârtejul lumii nouă. Însă dânsa mi-e dragă. Trebuie numai să treacă omul prin Cleveland, ca să văză că poporul e fericit și în stare înfloritoare”¹⁷*

Un rol semnificativ pentru păstrarea și menținerea continuității limbii române peste ocean, l-a avut presa. În 28 decembrie 1905, apărerea primul ziar redactat în limba română din America de Nord, „Românul

¹³ *Unirea*, Blaj, an XVI, număr 27, 30 iunie 1906, p. 209.

¹⁴ S. J. A. A. N., *Fond Mitropolia Română Unită Blaj*, dosar 3273/1910, f. 3.

¹⁵ *Ibidem*, dosar 5973/1934, f. 13.

¹⁶ *Ibidem*, dosar 3273/1910, f. 1.

¹⁷ *Unirea*, Blaj, an XV, număr 50, 16 decembrie 1905, p. 416.

din America”. Inițiatorul ziarului a fost preotul greco-catolic Epaminonda Lucaciu.¹⁸ Ziarul era bilunar, iar costurile unui abonament pe un an valorau 2 dolari, iar pe 6 luni costau 1 dolar. De pildă, numărul 7, anul 1, din 15 ianuarie 1910, „Românul din America” conținea 15 pagini.

În ceea ce privește conținutul ziarului, găsim articole cuprinzând noutăți din „țară”, de exemplu, „Știri politice din Ungaria” cât și articole despre „Societățile de ajutorare”, „Legile americane pentru muncitori”. Tot în acest număr aflăm despre „Librăria Aurora” care este cea mai bogată librărie românească din Statele Unite, conține 18.000 de volume. Sunt cuprinse informații cu privire la „Aurora Bell”, unde se macină cea mai bună făina. „La Carisma Românească” este locul în care se găsesc mâncăruri tradiționale românești, cuprinde camere și paturi de dormit pentru cei care sunt în trecere prin New-York. În cadrul acestui număr, suntem informați că Dionisie Moldovan este avocatul băncii „Aurora”, singurul avocat român din America: „*sunt avocatul băncii Aurora, și am legături cu toți advocații din patrie. Sum singurul advocat român din America, venit anume ca să fiu la îndemâna celor cari au afaceri*”. Într-o altă rubrică se scrie despre farmacia privată a românului Corneliu Lichirie: „*Dacă suferiți de cap, ochi, urechi, nas, gât, piept, plămâni, inimă, stomac, intestine, rinichi, ficat, splică etc. Cu leacurile mele vă vindecați. Leacurile le facem cu cea mai mare grijă, și împreună cu sfaturile medicilor le trimit bolnavilor prin poștă ori prin espress, în orice parte a Americii, chiar și în patria Veche*”.¹⁹

În numărul 23, anul II, din 11 iunie 1910 cumpărătorii sunt anunțați că, ziarul apare în fiecare sâmbătă. În rubricile ziarului sunt transpuse informații cu privire la casa de economii, societate pe acțiuni, „Furnica”: „*primește depuneri spre fructificare, schimbă tot felul de bani americani, pe lângă cursul cel mai favorabil. Serviciu prompt și cinstit!*”. În Philadelphia, s-a deschis „Salon Românesc”: „*dacă vrei să mai uiți de năcaș, cercetează salonul românesc a lui Traian Mirci Albu, unde află mâncări și băuturi bune și curate. În etagiul casei se află localul societății Bănățana*”. Jacob Pongracz și-a deschis în Aurora: „*unica prăvălie unde se vorbește românește, fiind că magazinul meu constă nu numai din marfă de calitate primă, dar și din cele mai proaspete, rog pe compatrioții mei să iee în considerare că la mine în prăvălie pot vorbi în limba lor și orice pot căpăta pe banii lor. Mare magazin de pipe și ciuturi, pipe de spumă, cărți de*

¹⁸ Șerban Drutz, *Românii din America*, București, Ediura Cartea Românească, 1926, p. 221.

¹⁹ *Românul din America*, Aurora, an I, număr 7, 15 ianuarie 1910, p. 1-16.

rugăciune și cărți de cetit; afară de acest magazin de haine și ghețe, de calitatea cea mai bună”.²⁰

Necesitatea trimerii preoților români greco-catolici cu destinația America de Nord este vizibilă și ilustrată de către părintele greco-catolic Epaminonda Lucaciu. Eforturile și greutățile întâmpinate în America sunt descrise prin intermediul corespondenței trimise de către preotul Epaminonda Lucaciu, constituind un întreg izvor istoric, prin prisma căruia sunt surpinse dificultățile întâmpinate peste ocean.

În acest sens, mitropolitul Victor Mihalyi de Apșa primește în data de 12 aprilie 1906 o scrisoare din Cleveland de la preotul Lucaciu, prin care îi cere să trimită cel puțin doi preoți greco-catolici în America de Nord: „*Eu Vă spun sincer Excel. Domnule! De nu trimiteți preoți gr. catolici pentru poporeni noștri, am pierdut tot, și misiunea mea nu'are nici un scop, cel mult are să fie un blamaj, căci e imposibil a administra, a ține în ordine o parohie mare cât țiară Ungurească!*”. Printre altele, preotul Epaminonda Lucaciu pomeneste numele a doi preoți care să fie trimiși în Statele Unite ale Americii: un anume părinte Man și un alt preot celib din Iojob pe nume Constantin Lucaciu.²¹ Ca răspuns la cererea adresată, mitropolitul Victor Mihalyi de Apșa îi aduce la cunoștință preotului Lucaciu lipsa preoților care să îndeplinească condițiile fixate de Sacra Congregație de Propaganda Fide: printre ele se numărau aprobarea Ordinariatului, în dieceza în care trebuie să meargă și să aibă domiciliul respectivul preot, precum și aprobarea din partea Congregației de Propaganda Fide.²²

La 21 iunie 1906, Epaminonda Lucaciu îl informa pe mitropolitul Victor Mihalyi de Apșa cu privire la susținerea trimerii preoților greco-catolici în America. Aceste încurajări au venit din partea episcopului din Pittsburg, pe nume I. F. Regis, a episcopului din Erie, John Fitz Maurice și a episcopului din Trenton, potrivit căruia aproape toți românii greco-catolici care locuiesc în Trenton proveneau din Sătmăr.²³ Susținerea și încurajările au avut loc cu prilejul vizitelor lui Epaminonda Lucaciu în diferite state din America Septentrională.

Printre dificultățile sesizate de Lucaciu, în corespondența sa cu mitropolitul de la Blaj, se număra și concurența cu parohiile ortodoxe, pentru care Mitropolia Ortodoxă din Sibiu a trimis și ea primii preoți misionari. A fost cazul preotului Moise Bâlea, trimis în Cleveland relativ

²⁰ *Ibidem*, an II, număr 23, 11 iunie 1910, p. 1-12.

²¹ S. J. A. A. N., *Fond Mitropolia Română Unită-Blaj*, dosar 5973/1934, ff. 13 -14.

²² *Ibidem*, f. 15.

²³ *Ibidem*, ff. 16-21.

concomitent cu Lucaciu și a cărui comportament vis-a vis de comunitățile greco-catolice atrăsese nemulțumirea acestora.

Preotul Bâlea a insultat Biserica Greco-Catolică și episcopatul chiar, a adus piedici în organizarea greco-catolicilor. Conform scriselor părintelui Lucaciu: „*am fost provocat din partea jidovilor chiar, să fac pași energici, căci nu sã mai poate suferi ce sã vorbește și cum insultã beserica noastră și capi ei. Am fost provocat să dau datele ca preotul greco-oriental în 24 de ore să fie espulsat din America întregã, și m-am reținut, ca să nu zică cineva că mã tem de organizarea greco-orientalilor*”.²⁴

În 18 martie 1909, preotul Epaminonda Lucaciu a înaintat o scrisoare arhiepiscopului, prin care îi cere trimiterea unui preot pentru conducerea parohiei greco-catolice din Aurora și precizează faptul că majoritatea românilor din această regiune provin din Sătmar și Sălaj, prin urmare, considera el, ar fi potrivit să trimită un preot din aceste părți ale Transilvaniei. Îl propune în acest sens pe preotul Ioan Pop (a se vedea anexa 2).²⁵ Ca răspuns scrisorii trimise de preotul Lucaciu, mitropolitul Mihalyi de Apșa îl anunță că trimiterea preotului Ioan Pop, din dieceza Gherlei, la parohia greco-catolică din Aurora, Illinois nu se poate realiza deoarece acest preot aparține de dieceza Gherlei.²⁶ În urma ședinței consistoriale care a avut loc la Blaj, în 20 aprilie 1909, Lucaciu este anunțat asupra faptului că Ordinariatul Episcopal al Gherlei a acordat preotului Ioan Pop din Gherla documentele sau „*literele testimoniale*” spre a putea merge în America, iar în urma acestor acțiuni s-a propus Congregației de Propaganda Fide ca părintele Pop să fie trimis în Aurora, Illinois în locul părintelui Lucaciu, care dorește să meargă în New-York, ca să-i organizeze pe credincioșii români greco-catolici.²⁷

Dificultățile economice și lipsa banilor au constituit o problemă majoră în cazul trimiterii preoților români greco-catolici pentru organizarea și îngrijirea spirituală a românilor emigrați în America. Uneori, întârzierea acordării sumelor de bani necesare plecării spre America, a constituit o piedică majoră în calea călătoriei preoților spre misiunile americane, amânând plecarea pe termen lung, chiar dacă, aceștia dispuneau de toate actele necesare. În acest caz, dispunem de câteva exemple semnificative conturate în cadrul unor vaste corespondențe, cuprinzând printre rânduri informații prețioase despre

²⁴ *Ibidem*, f. 19.

²⁵ *Ibidem*, f. 51.

²⁶ *Ibidem*, f. 53.

²⁷ *Ibidem*, f. 57.

plata achitării cheltuielilor de drum sau întreținerea parohiilor înființate în diferite state din America Septentrională.

În luna decembrie 1907, în locul părintelui Epaminonda Lucaciu venea să păstorească în biserica „Sfânta Elena” clericul Alexandru Nicolescu, viitorul mitropolit al Blajului. Părintele Nicolescu s-a remarcat de mai multe ori printre rândurile credincioșilor din Cleveland: *„A fost un păstor bun și multă dragoste a răspândit în poporul de aici, a alergat zi și noapte pentru interesele bisericești, a ajutat pe cei săraci în timpul crizei, când mulți n’aveau nici cu ce să-și cumpere o bucată de pâine, colectând bani de la englezi și alți streini cu dare de mână ca să ajute pe cei nenorociți, a lucrat pentru înființarea societăților religioase, cari sunt cel mai bun sprijin pentru susținerea bisericilor, precum și alte fapte frumoase pe care le-a săvârșit în timpul șederii”*.²⁸

Biserica „Sfânta Elena” a acumulat o datorie de 6000 de dolari, echivalentul a 3000 de coroane.²⁹ Pentru achitarea acestei datorii preoții din Cleveland cer ajutor consistoriului arhiepiscopesc din Blaj și implicit mitropolitului Victor Mihalyi de Apșa. Ajutorul cerut a constat în suma de 500-1000 coroane. În cazul în care parohia nu reușea să-și plătească datoriile, risca să fie confiscată de autoritățile americane așa cum s-a întâmplat și în cazul bisericii românești ortodoxe cu hramul „Sfânta Maria” din Cleveland.³⁰

În anul 1909, părintele Epaminonda Lucaciu, a înaintat un raport prefectului Propagandei Fide, Hieronimo Maria Gotti, prin care a precizat faptul că în America toți preoții trăiesc ca frații și că ar dori să organizeze în New-York o casă de emigrare. În acest sens, l-a rugat pe prefectul Gotti să binevoiască a-i trimite o scrisoare de recomandare arhiepiscopului din New-York și în ceea ce privește organizarea parohiei din Trenton, New-York (a se vedea anexa 3).³¹

De numele lui Epaminonda Lucaciu se leagă și inițiativa de a deschide în New-York o casă de emigrare, cunoscută sub numele de „Aurora”, sau *„poarta de intrare în Statele Unite, pe unde se îmbulzesc încoace toți românii”*. Casa de emigrare „Aurora” a avut un scop bine precis, acela ca toți românii emigranți să aibă un loc de adăpost, să poată primi ușor îndrumările pentru asigurarea unui viitor în Statele Unite ale Americii. În acest fel, *„toți românii ar veni sub mâna noastră și i-am putea povățui prin broșuri, cărți și biserica ar avea un avantaj foarte mare”*. De frică să nu acapareze tot

²⁸ *Ibidem*, dosar 3272/1910, f. 4.

²⁹ *Ibidem*, dosar 3273/1910, f. 3.

³⁰ *Ibidem*, f. 5.

³¹ Archivio della Congregazione per le Chiese Orientali Roma, *Fond Romeni*, dosar 3077/28 (1), f. 1.

câștigul, E. Moldovan de la „Românul” a deschis la New-York o bancă și o tipografie.³²

Personalitatea preotului Epaminonda Lucaciu este strâns legată și de înființarea altor parohii precum: parohia „Sfântul Mihail Arhanghelul” din Aurora (prima atestare documentară a acestei parohii datează din anul 1906, moment în care preotul Epaminonda Lucaciu adresează o scrisoare episcopului Vasile Hossu cu privire la organizarea românilor greco-catolici); parohia „Sfântul Vasile” din Trenton (constituită sub atenta îndrumare a preotului Epaminonda Lucaciu; în data de 4 aprilie 1912 a început construcția lăcașului de cult, iar în 28 mai 1916 a avut loc sfințirea bisericii); în anul 1917 au fost finalizate lucrările de construcție a bisericii cu hramul „Sfânta Maria”, din Roebeling, iar costurile edificării lăcașului de cult au costat aproximativ 14.000 de dolari; biserica a fost sfințită în același an de către episcopul romano-catolic din Trenton, McFaul și părintele Epaminonda Lucaciu;³³ parohia „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din Dayton, Ohio, a fost înființată în 20 noiembrie 1915 de către preotul Epaminonda Lucaciu și cu ajutorul preotului Aurel Voda. Această biserică greco-catolică este prima parohie românească greco-catolică din Statele Unite ale Americii care va fi desființată în urma luptelor confesionale dintre români și maghiari.³⁴

Activitatea preotului Epaminonda Lucaciu este strâns legată și de implicarea în viața culturală a românilor din Statele Unite ale Americii. Mulțumită zelului său, apar publicate în limba română diverse ziare în diferite orașe din America Septentrională: „Românul” (Cleveland, Ohio), „Catholic american” și „Românul din America” (Aurora, Illinois) și „Românul din New-York”.³⁵

În aproximativ cei 16 ani petrecuți în Statele Unite ale Americii (1905-1921), preotul Epaminonda Lucaciu a întreprins o serie de acțiuni menite să-i organizeze și îndrumeze din punct de vedere spiritual pe românii greco-catolici emigrați în America de Nord. După întoarcerea definitivă din Statele Unite ale Americii, în anul 1921, Epaminonda Lucaciu a fost numit de către Ordinariatul Episcop de Lugoj, ca preot în Chiuchici și protopop al Oraviței.³⁶ Începând cu data de 11 octombrie

³² S. J. A. A. N., *Fond Mitropolia Română Unită-Blaj*, dosar 5973/1934, ff. 48-49.

³³ Nicolae Mihail Petru Stănea, *Biserica greco-catolică română din Statele Unite ale Americii 1904-1989*, teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2011, pp. 80-95.

³⁴ *Ibidem*, pp. 115-117.

³⁵ *Ibidem*, pp. 120-121.

³⁶ *Unirea*, Blaj, an XXXI, număr 44, 29 octombrie 1921, p. 4.

1924, Epaminonda Lucaciu a devenit preot în localitatea Șișești.³⁷ Preotul Epaminonda Lucaciu s-a stins din viață la data de 29 iulie 1960 în Cluj. Conform dorinței acestuia a fost înmormântat în cavoul bisericii din Șișești alături de părinții lui.³⁸

Așadar, referindu-ne la rolul jucat de Epaminonda Lucaciu în organizarea românilor greco-catolici din Statele Unite ale Americii, se cuvin precizate următoarele: Epaminonda Lucaciu a fost cel dintâi misionar român greco-catolic trimis în Statele Unite să pună bazele primelor parohii românești unite; de numele lui se leagă nu doar înființarea și organizarea parohiei „Sfânta Elena” din Cleveland, ci organizarea celor dintâi rețele comunitare, sub patronajul bisericii, menite să-i ajute pe românii emigranți. Lucaciu a deschis un drum, ce avea să fie urmat de alți preoți misionari, care au contribuit la fondarea primelor așezăminte ecleziale, culturale, economice și sociale ale comunității românești din America. Este lesne de înțeles de ce păstrarea identității românilor greco-catolici emigrați în America a fost realizată și susținută cu ajutorul preoților care, trebuiau să se asigure de îngrijirea sufletelor credincioșilor. Parohiile au fost primele instituții organizate de către preoții misionari pentru familiile de emigranți români. Este locul în care fiecare credincios poate să se „elibereze” sufletește de greutățile întâmpinate la locul de muncă sau în familie. Principalul sprijin pentru funcționarea parohiilor a fost asigurat prin donațiile și sprijinul credincioșilor din preajma parohiilor.

Prezența în număr mare a copiilor emigrați împreună cu părinții, a reprezentat necesitatea înființării școlilor. Aceste școli au fost puse în subordinea parohiilor. Predarea în limba română a fost asigurată de către preot sau învățător. Elevii învățau să scrie și să citească, dar și să se roage. În cadrul școlilor se organizau serbări la care participau întreaga comunitate. Pe lângă înființarea parohiilor și a școlilor, ziarele au constituit o altă formă de organizare în rândurile comunității. Unele ziare apăreau de două ori pe săptămână sau în fiecare sâmbătă. La început, aceste ziare au intrat sub patronajul ecleziastic, iar mai apoi au trecut în cadrul unor persoane laice. Cititorii erau informați cu privire la cele mai importante evenimente atât din patria veche, cât și din statele din America de Nord. Odată cu dezvoltarea tipografiei au început să se tipărească și revistele de cultură.

Emigranții români, în funcție de posibilitățile financiare au început să își deschidă mici magazine sau „pensiuni” destinate românilor

³⁷ *Curierul Creștin*, Gherla, an VI, număr 20, 15 octombrie 1924, p. 99.

³⁸ Viorel Cămpian, *Oameni și locuri din Sătmar*, p. 89.

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

și nu numai, în care se vorbea limba română. În aceste magazine se puneau spre vânzare produse tradiționale românești.

Cu toate că dezvoltarea instituțiilor a avut un progres remarcabil, conflictele nu au încetat să apară. Aceste conflicte s-au amplificat în raport cu zonele de interacțiune dintre preoții greco-catolici și cei ortodocși. Pe lângă îngrijirea sufletelor credincioșilor, preoții urmăreau să atragă spre parohia lor un număr cât mai însemnat de enoriași. În cazul preoților greco-catolici, conflictele au fost conturate în jurul invidiei din partea preoților care nu îndeplineau condițiile Congregației de Propaganda Fide pentru a porni în misiunea americană, față de preoții emigrați peste ocean.

Între 1980 și 1917, au fost organizate parohii românești greco-catolice în diferite orașe din America de Nord. Bisericile greco-catolice românești sunt prezente în orașele Cleveland, Aurora, Erie, Trenton, Cincinnati, Youngstown, Sharon, Scalp Level, Canton, Indiana Harbor. Pe lângă întemeierea acestor parohii, preotul Epaminonda Lucaciu a înființat casa de emigrare „Aurora”, precum și ziare redactate în limba română pentru emigranții greco-catolici.

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

ANEXE DOCUMENTARE

Anexa 1

**S. J. A. A. N., *Fond Mitropolia Română Unită-Blaj*,
dosar 5973/1934, ff. 13-14.**

Excel. Domnule Arhiepiscopel!
Preagrațios Părinte!

Cu ajutorul celui de Sus am ajuns să pot celebra în America primele Paști! Nu am cerut nici odată ca providința D-zească să se îndure a mă alege pe mine la o așa mare misiune ca și aceasta: organizarea Românilor în America. Pe cât este de ușor a să zice acest cuvânt, spre atâta este de greu a să îndeplini. Grea de tot și este imposibil dacă Excel. Voastră nu să va îndura ca imediat după primirea acestor orduri să dispună și să trimită cel puțin doi preoți harnici și deștepți, ca lucrul de mine început să-l edifice! Ar trebui șasă până în zece preoți de e însă imposibil a avea acest numer, doi preoți i puteți afla în clerul nostru gr. cat., dacă apoi s-ar afla preoți cari să știe cât de cât și rusește toate greotașile sunt învinse! Un atare este în diecesa Orăzi-Mari, tiner, cu numele Man de-mi aduc bine aminte eu nu-l cunosc mai de aproape, dar am auzit că e preot harnic și foarte bun.

Acolo e Constantin Lucaciu preot în Iojib, de care mai potrivit eu nu știu unde ați afla. Acesta este și celibe și nu ar avea nici o greotate nicăiri. Vă sărut mâna Excel. V. le și cer binecuvântarea părințască asupra mea și a lucrărilor mele!

A Excel. Vostre cel mai supus fiu
Dr. Epaminonda Lucaciu, preot român

Eu Vă spun sincer Excel. Domnule! De nu trimiteți preoți gr. catolici pentru poporeniile noștri, am pierdut tot, și misiunea mea nu are nici un scop, cel mult are să fie un blamaj, căci e imposibil a administra, a ține în ordine o parohie mare cât țara Ungurească! Trebuie să fii în toate părțile apoi nu ești nicăieri, și toată oboseala, precum toată munca mea este zadarnică. Trebuie să avem unele centre, minimun trei, de unde să să poată administra toate. Eu citez a cere și pe Fireza, să fie convins D-le că mai mult bine am putea face aici! Excel. Voastră apoi să binevoiască a ține pregătiți spre scopul de a trimite în America cel puțin patru inși.

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

Excel. D-le!

Repet rugarea umilită! După primirea acestor orduri să binevoiți a trimite imediat doi preoți, și de credeți de bine me rog ca unul dintre dintre aceștia să fie pâr. Constantin Lucaciu din Iojib.

Anexa 2

**S. J. A. A. N., *Fond Mitropolia Română Unită-Blaj*,
dosar 5973/1934, f. 51.**

Excellentissime Domnule Archiepiscopel!
Preagrațios Părinte!

Cu supunerea fiască mă prezentez înaintea Excel. Voastre rugându-Vă să binevoiți a loua în considerarea umilita mea scriere.

1) Pentru conducerea parohiei gr. cat. din Aurora Ills ar fi de lipsă, ca urgent să să trimită un preot. Poporul al acestei parohii este din părțile sâtmărene și sâlăgene, deci mai potrivit ar fi să să trimeată un preot din acele părți care să știe datinele poporului aceluia. Deja în rândul trecut a fost să vină în America preotul Ioan Pop din Sz.-Szèplak n. p. Sz.-Csek- Szilágy m., care și acuma are voința de a emigra în America.

2) Vă ași ruga umilit să binevoiți a recerca pre tinerul Preot Victor Pop paroch în Silvașul Român dacă ar fi aplicat a merge în Cleveland O. ca următor Claris. Domn Dr. Alexandru Nicolescu, care are să să reîntoarcă ca la toamnă să își reocupe postul de profesor.

3) Vă rog ca să să determine raporturile între preoții noștri. Acest lucru este esențial, indispensabil, dacă nu voim să ajungem în chaosul acela, în care au fost și sp. es. ruteni.

4) Vă rog să binevoiți a lua în considerare și a da îndrumările cari le veți crede mai potrivite, în afacerea emigrării de aici, și a celor cari deja au emigrat, în raport cu casa noastră de emigrare Aurora.

5) Fiecare preot care emigrează în America pentru a fi păstor sufletesc să fie obligat a ținea secret despre organizarea noastră, și numai superiorilor să paotă arăta tot ce el cred de bine; este liber-dar față de laici cari nu totdeauna ne sunt favorabili, suntem cu mare rezervă. Ear preotul care vine, să fie îndatorat a contribui în aceeași măsură la susținerea cauzei bisericeii noastre.

6) Vă rog umilit a binevoi a ajutama cu spese de drum pre respectivii preoți!

Organizarea noastră recerînd ca cu cât mai îngrabă să fiu în New-York, de alta parte eu în Aurora cu greu pot să fiu pre Pașți, ași ruga pre

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

Excel. Voastră ca trimiterea părintelui Ioan Pop din Săplac, să să binevoiască a să lua la considerare și a să termina, ca amintitul confrate să poată să fie în Aurora pre sărbătorile sfinte.

Sărutându-Vă umilit sf. dreaptă și cerând binecuvântarea părințască, rămân a D. Voastre umilit și supus fiu, Dr. Epaminonda Lucaciu, preot gcat.

Blaș 18.III.1909

Anexa 3

A. C. C. O., *Fond Romeni*, dosar 3077/28(1), f. 1.

Eminentissimo Principe!

Oso presentarmi innanzi a Vostra Eminenza, e per la organizzazione degli emigrati Rumeni, La prego si degni di prendere in considerazione le proposte che umilmente Le faccio.

Lei da principio si determinerà bene e il rapporto che deve essere fra i sacerdoti, ed il rapporto che dovremo avere non solo coi superiori che sono in America, ma che abbiamo in Roma, non incorreremo in carti falli, nei quali sono incorsi altri di altra nazionalità.

a) Fra poco saranno quatro i sacerdoti Romeni residenti in America del Nord, e non passerà molto dovranno venire altri, e questi non essendo tutti propagandisti sarà bene che uno fra i sacerdoti Romeni, sia eletto qual incaricato, che al meno una volta al anno, faccia il rapporto generale di tutta la missione del America del Nord, facendo a questo, rapporto gli altri sacerdoti.

b) Tutti i sacerdoti vivono come fratelli, e che tutti, quanto è possibile, concorranno, al sostentamento, alla difesa ed alla propagazione della s. fede, in equa proporzione, secondo la sua possibilità.

c) Per potere organizzare bene la casa di emigrazione, che coll'aiuto del Signore si è fondata a New-York. La prego chè vostra Eminenza si degni scrivere una lettera di raccomandazione a Sua Eccel. l' Archivescovo di New-York.

d) Rispetto alla organizzazione della parochia di Trenton N. Y., prego sia raccomandato al rispettive Mons. Vescovo diocesano.

Vostra Eminenza si è degnata de ascoltare gli argomenti che mi sono preso la libertà di esporli oralmente, quindi non insisterò.

Sono sicuro che la proposta che ancor in nome dei miei confratelli oso presentare, sarà bene ricevuta.

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

Prostrato al bacio della Sacra Porpora, domando umilmente la s. benedizione.

Di Vostra Eminenza devmo ed umo servo Epaminonda Lucaciu, sacerdote romeno, Aurora Ills.